

УДК 37.091.3
ББК 74.202.5
П68

Правдюк Л. П.

П68 Природознавство. 2-й клас. II семестр (за підручником І. В. Грущинської) / Л. П. Правдюк, В. В. Кудря, О. А. Чумак. — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 176, [1] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект») ISBN 978-617-00-2975-1.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки компетентнісно орієнтованих уроків природознавства у 2-му класі (II семестр), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми (у редакції 2016 р.), Орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4-х класів (Наказ МОН від 19.08.2016 № 1009) за підручником І. В. Грущинської (К. : Видавничий дім «Освіта», 2012).

Зміст конспектів уроків дібраний з метою формування предметної, зокрема природознавчої компетентності школярів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про неживу та живу природу, основ екологічних знань; опанування способів навчально-пізнавальної та природоохоронної діяльності; формування ціннісного ставлення до природи та людини (формування наукової картини світу; формування елементарних уявлень про об'єкти та явища природи, їхні взаємозв'язки у системі «нежива природа — жива природа», «природа — людина»; формування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності; опанування елементарних дослідницьких умінь; набуття досвіду природоохоронної діяльності та застосування його у життєвих ситуаціях; засвоєння норм етичного ставлення до природи; виховання любові до природи рідного краю; ознайомлення з традиціями шанобливого ставлення українського народу до природи), а також міжпредметних (дослідницької, формування наукової картини світу) та ключових компетентностей (уміння вчитися, інформаційно-комунікативної, соціальної, громадянської, загальнокультурної, здоров'язбережувальної).

Задля зручності використання всі розробки розміщено на окремих аркушах. Поля для записів дають змогу творчому вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.091.3
ББК 74.202.5

ISBN 978-617-00-2975-1

© Правдюк Л. П., Кудря В. В., Чумак О. А., 2016
© Корягін В. О., дизайн обкладинки, 2017
© ТОВ «Видавничка група «Основа», 2017

ЗМІСТ

Орієнтовне календарно-тематичне планування	4
Природа взимку (продовження)	5
Урок 33. Ожеледиця, заметіль, замерзання водойм. Практична робота. Дослідження сніжинок за допомогою лупи та за малюнками	5
Урок 34. Древа, кущі, трав'янисті рослини взимку	12
Урок 35. Тварини взимку	17
Урок 36. Зимуючі та осілі птахи	22
Урок 37. Турбота про тварин узимку	27
Уроки 38–39. Дослідницький проект «Пташина їдальня»	35
Урок 40. Взаємозв'язки у природі взимку	44
Урок 41. Праця людей узимку	50
Урок 42. Подорож у природу. Урок-екскурсія. Спостереження за явищами природи взимку	54
Природа навесні	58
Урок 44. Весняні явища у живій та неживій природі	58
Урок 45. Відлига. Льодохід. Повінь	64
Урок 46. Рослини навесні. Соко рух. Розвиток бруньок, цвітіння	69
Урок 47. Ранньоквітучі трав'янисті рослини. Практична робота. Розпізнавання органів трав'янистих рослин	73
Урок 48. Тварини навесні	79
Урок 49. Піклування про потомство	84
Урок 50. Повернення перелітних птахів	89
Урок 51. Облаштування гнізд, насаджування та виведення пташенят	94
Урок 52. Взаємозв'язки у природі навесні	99
Урок 53. Охорона рослин і тварин навесні	103
Урок 54. Праця людей навесні	107
Урок 55. Подорож у природу. Урок-екскурсія. Спостереження за явищами природи навесні	111
Природа влітку	116
Урок 57. Ознаки літа	116
Урок 58. Нежива та жива природа влітку	122
Урок 59. Рослини лісу, луків та водойм улітку	128
Урок 60. Практична робота. Розпізнавання деяких отруйних рослин рідного краю за ілюстраціями	133
Урок 61. Тварини лісу, луків та водойм улітку	139
Урок 62. Червона книга України	146
Уроки 63–64. Навчальний проект «Червона книга України»	151
Урок 65. Взаємозв'язки у природі влітку	159
Урок 66. Сонячний годинник	164
Урок 68. Подорож у природу. Урок-екскурсія. Спостереження за явищами природи влітку	169
Література та Інтернет-ресурси	175

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ з/п	Тема уроку	Дата
Природа взимку (продовження)		
33	Ожеледиця, заметіль, замерзання водойм. Практична робота. Дослідження сніжинок за допомогою лупи та за малюнками	
34	Дерева, кущі, трав'янисті рослини взимку	
35	Тварини взимку	
36	Зимуючі та осілі птахи	
37	Турбота людей про тварин узимку	
38–39	Дослідницький проект «Пташина їдальня»	
40	Взаємозв'язки у природі взимку	
41	Праця людей узимку	
42	Подорож у природу. Урок-екскурсія. Спостереження за явищами природи взимку	
43	Контроль навчальних досягнень	
Природа навесні		
44	Весняні явища в живій та неживій природі	
45	Відлига. Льодохід. Повінь	
46	Рослини навесні. Сокорух. Розвиток бруньок, цвітіння	
47	Ранньоквітучі трав'янисті рослини. Практична робота. Розпізнавання органів трав'янистих рослин	
48	Тварини навесні	
49	Піклування про потомство	
50	Повернення перелітних птахів	
51	Облаштування гнізд, насиджування та виведення пташенят	
52	Взаємозв'язки у природі навесні	
53	Охорона рослин і тварин навесні	
54	Праця людей навесні	
55	Подорож у природу: урок-екскурсія. Спостереження за явищами природи навесні	
56	Контроль навчальних досягнень	
Природа влітку		
57	Ознаки літа	
58	Нежива та жива природа влітку	
59	Рослини лісу, луків та водойм улітку	
60	Практична робота. Розпізнавання деяких отруйних рослин рідного краю за ілюстраціями	
61	Тварини лісу, луків та водойм улітку	
62	Червона книга України	
63–64	Навчальний проект «Червона книга України»	
65	Взаємозв'язки у природі влітку	
66	Сонячний годинник	
67	Контроль навчальних досягнень	
68	Подорож у природу. Урок-екскурсія. Спостереження за явищами природи влітку	

Примітка. Кількість годин на вивчення кожної теми вчителі визначають, урахувавши підготовленість класу та регіональні особливості (подане календарно-тематичне планування є орієнтовним). Матеріали для уроків корекції, контролю й оцінювання знань — в окремих посібниках Видавничої групи «Основа».

ПРИРОДА ВЗИМКУ (продовження)

Дата _____

Клас _____

УРОК 33. ОЖЕЛЕДИЦЯ, ЗАМЕТІЛЬ, ЗАМЕРЗАННЯ ВОДОЙМ. ПРАКТИЧНА РОБОТА. ДОСЛІДЖЕННЯ СНІЖИНОК ЗА ДОПОМОГОЮ ЛУПИ ТА ЗА МАЛЮНКАМИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** поглиблювати знання школярів про явища природи взимку; формувати в учнів уявлення про замерзання води; ознайомити учнів з явищами зимової пори: ожеледицею і заметіллю, з правилами поведінки під час ожеледиці; розглянути народні прикмети про погоду взимку; розвивати мовлення, уяву, уміння спостерігати; учити бачити красу природи взимку; виховувати інтерес до явищ природи;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися:** формувати здатність орієнтуватися в тривалості праці, переключатися з одного виду роботи на інший, відтворювати послідовність подій і відображених у тексті явищ, виконувати творчі завдання в контексті навчальних завдань;
  - соціальної:** удосконалювати вміння проявляти ініціативу і продуктивно співпрацювати з усіма членами групи, вільно висловлюватися та результативно використовувати власні знання й сприйняту на уроці інформацію під час спілкування в групі;
  - загальнокультурної:** навчати ефективно застосовувати навички мовлення та норми мовної культури під час спілкування.

Тип уроку: комбінований.

Міжпредметні зв'язки: основи здоров'я, літературне читання.

Обладнання: відеоролики; плакат «Обережно! Ожеледиця!»; тексти для читання; лупи; картки для запису результатів спостережень; матеріали та інструменти для виконання завдання за вибором (*вирізання, малювання*).

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Рефлексія настрою.

— Виберіть із поданого переліку слів три слова, що найточніше символізують ваш настрій сьогодні (*замріяність, захоплення, спокій, переживання, радість, смуток, розчарування*).

2) Вправа «Синоптична хвилинка».

— Яка зараз пора року?

— Який місяць?

— Яке число?

— Тепло чи холодно надворі?

— Який стан неба?

— Яка температура повітря?

— Чи були сьогодні протягом дня опади?

— Що ще цікавого ви помітили?

— Яка погода найчастіше взимку?

— Які опади бувають?

— Які явища природи можна спостерігати взимку?

3) Перевірка домашнього завдання.

2. Повідомлення теми і мети уроку

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Опрацювання нового матеріалу

1) Гра «Упізнай явища природи, характерні для зими».

Коли діти чують явище, характерне для зими, вони плескають у долоні.

Сніг, дощ, снігопад, грім, заметіль, завірюха, блискавка, ожеледь, паморозь, іній, замет, роса, мороз, відлига.

2) Перегляд відеоролика.

— Діти, чи любите ви зиму? Які картини постають у вашій уяві, коли чуєте слово *зима*?

Перегляд відеоролика (<https://www.youtube.com/watch?v=kai10r15RM8>)

— Чарівні зими люблять усі. Прозоре морозне повітря, пластівці пухнастого снігу, кришталеві візерунки на вікнах, скрип саней... Трапляється, що інеєм покривається все: місто, ліс, село. Казкова картина! Ніби Морозко вдарив своєю палицею, і все навколо покрилося інеєм. Уночі, коли всі люди сплять, зима приходить, стукаючи кришталевими підборами по темних вулицях. Ніжно покриває вона все білосніжним килимом. Діти радісним натопком вибігають на вулицю. І до самого обіду грають у сніжки.

Але зима буває різною: то сонечко вигляне, і все заблищить, засяє, то сніжок іде, то хурделиця свої права диктує, мете, завиває.

3) Поетична хвилинка.

— Діти, як називається явище зимової природи, коли сніжинки падають тихо, спокійно? (*Снігопад*)

— Заплющте очі, послухайте вірш і пориньте у зимову казку.

Білосніжний снігопад.
Білий, білий, білий сніг
Уночі на землю ліг.
Білосніжний снігопад
Вкрив і лан, і ліс, і сад.
Горобину вкрив та глід,

Заячий засипав слід
І хатинку борсука,
Й теплу нірку байбака.
Навіть білочка руденька
Миттю стала вся біленька.

Т. Корольова

— Яка картина постала у вашій уяві, коли слухали вірш? Опишіть її. (*Відповіді дітей.*)

4) Вправа «Роз'єднай — прочитай».

ВОРОНИГАЛКИКРУЖЛЯЮТЬУПОВІТРІ-БУДЕСНІГ.

— Але сніг не завжди падає тихо. Часто дме вітер і тоді сніг мчить у повітрі, затримуючись біля будинків, огорож, намітає великі замети.

— Як називається такий снігопад? (*Заметіль*)

Довідкове бюро

Заметіль — сильний вітер зі снігом; хуртовина.

5) Перегляд відеоролика (<http://eti-detl.com/virshi-pro-zimu-dlya-ditej/>).

6) Слухання вірша.

Вітер віє звідусіль
І кружляє заметіль,
Білим снігом все вкриває,
Під кожен кущик заглядає,

Засипає всі шляхи,
Сховались звірі і птахи,
А вона сильніш кружляє,
Свої пісеньки співає.

К. Перелісна

— Яку картину уявили, прослухавши цей вірш?

7) Вправа «Роз'єднай — прочитай».

ДОВГІГІЛКІЯЛИНКИПЕРЕДМЕТЕЛИЦЕЮЗГИНАЮТЬСЯ, ДОЯСНОЇ-ПОГОДИРОЗПРЯМЛЯЮТЬСЯ.

— Якщо сильний вітер реве, як звір, нічого не видно, — це яке явище?
(Завірюха)

Довідкове бюро

Завірюха — сильний вітер зі снігом; метелиця, хуртовина.

8) Читання віршів. Бесіда за прочитаним.

- Каркнув ворон на весь ліс,
Аж луна злякалась,
В нору вскочив рудий лис,
Десь біда підкралась.
Білка плигнула в дупло,
Видно лише вуха,
Давно такого не було,
В ліс йде завірюха.
Вовком виє, жах бере,
Всюди заглядає,
Страхи їхні їй пусте,
Свою справу знає.

Антоніна Грицаюк

- Реве, свище завірюха
По лісу завило,
Як те море, біле поле
Снігом покотилось.

Т. Шевченко

- Які звуки у завірюхи? (Виє, реве, свище)
- Яку картину уявили, прослухавши цей вірш?
- Коли було весело?
- Коли було сумно?
- Коли було моторошно та страшно?

9) Робота із зображенням на плакаті.

- Розгляньте плакат «Обережно! Ожеледиця!»
- Яке зимове явище зображено? (Ожеледиця)

Довідкове бюро

Ожеледиця — це тонкий шар льоду на поверхні землі, що утворюється після відлиги або дощу в результаті похолодання, а також замерзання мокрого снігу і крапель дощу.

10) Складання пам'яток. Робота в групах.

а) Робота за віршем.

Мороз вночі працював,
На ранок стомився,
Під призьбою задрімав,
Тут дощ нагодився.
Розходився не на жарт,
Періщить без впину,
Мороз сунеться назад,
Напевно я згину.

Та з дощем вступає в бій,
Хто кого здолає,
Дощ все брязкає, не спить,
Мороз притискає.
У єдине вдвох злились,
Якась нісенітниця.
Перехожий, бережись,
В бій йде ожеледиця.

Антоніна Грицаюк

— Ожеледиця — небезпечно для людей явище неживої природи. Можна посковзнутися, впасти й травмуватися.

б) Обговорення.

1-ша група — «Чому під час ожеледі нам на дорогу потрібно більше часу?»;

2-га група — «Яких правил ходьби необхідно дотримувати під час ожеледиці?»;

3-тя група — «Чому під час ходьби руки повинні бути вільними?»;

4-та група — «Чому потрібно бути особливо уважним на слизькій дорозі?».

в) Складання пам'яток у групах.

г) Презентація пам'яток.

11) Робота з текстом. Робота в парах.

а) Робота над загадкою.

- Я прозорий і твердий,
Ходять, їздять по мені.
Я не тону у воді,
Не горю я у вогні. (Лід)

б) Читання тексту.

Холодними осінніми ночами на поверхні озера або річки з'являється тоненька крижана плівка — лід. Вона поступово потовщується, захищаючи нижні шари води від швидкого охолодження. Якщо озеро глибоке, вода не промерзає до дна цілу зиму. Надворі мороз, а всьому живому під крижаною «шубою» тепло.

Лід, що утворився з води, не тоне в ній. Завдяки цій особливості льоду крига у водоймах з'являється лише на поверхні. Якби лід тонув у воді, на поверхні утворювалися б нові його шари. Вони, в свою чергу, опускалися б вниз, і водойма промерзла б до самого дна. Унаслідок цього водні рослини на дні були б сковані кригою, а всьому живому у воді загрожувала б неминуча загибель.

в) Виконання завдань за текстом.

— Знайдіть у тексті та допишіть речення.

На поверхні води у разі її замерзання з'являється _____.

Лід, що утворився, у воді _____.

Льодова шуба захищає все живе від _____.

г) Перевірка.

12) Робота за підручником (с. 79).

а) Читання матеріалу, вміщеного на сторінці.

б) Бесіда за прочитаним.

— Про які з описаних у підручнику зимові явища ви почули сьогодні на уроці?

— Що про них запам'ятали?

— Що цікавого про тривалість дня і ночі зможете розповісти батькам після того, що прочитали?

Фізкультхвилинка

2. Підготовка до практичної роботи

1) Робота над загадкою.

- Я падаю на ваші хати.
Я білий-білий, волохатий.
Я прилипаю вам до ніг
І називаюсь просто... (сніг).

2) Бесіда.

— А що таке сніг? З чого він складається? (Сніжинки, що падають з неба.)

— Що таке сніжинки?

— На що вони схожі?

— Як утворюються сніжинки?

Сніжинки утворюються в хмарах. Ти вважаєш, вони народжуються з крапель води? А от і ні! Усе значно цікавіше.

З поверхні нашої планети постійно випаровується волога. Водяна пара піднімається високо над землею й охолоджується. Вона невидима. За температури вище 0°C з пари утворюються крапельки води, що випадають на землю у вигляді дощу. А якщо вгорі температура нижче 0°C, водяна пара одразу перетворюється на сніжинки. Спочатку вони дуже маленькі, але відразу шестикутні. Сніжинки повільно опускаються і ростуть.

— Чому не можна їсти сніг?

Ви помічали, яке свіже повітря, коли падає сніг? Особливо, якщо сніг лапаний, а пластівці снігу великі та пухнасті. Хочеться скуштувати його і втамувати спрагу! Стоп! Не варто цього робити.

Повітря під час і після снігопаду саме тому свіже і чисте, що сніг вбирає в себе весь бруд. Адже сніг — прекрасний поглинач. Сніжинки мають велику поверхню, і до них прилипає бруд. Не можна їсти сніг! Це небезпечно для здоров'я.

3) Слухання «Зимової казки» А. Волкової.

Повітря стало холоднішим, тільки кружляють у веселому танку найдрібніші сніжинки. Ніжні льодяні кристалики найрізноманітніших візерунків і розмірів кружляють у вихорі. Жодна не схожа на свою сусідку: одна менша, інша більша, одна має складні візерунки, інша — ще складніші.

Один професор виявив тільки за один день під час снігопаду від 8 до 30 різноманітних форм. Є в природі сніжинки-крихітки, вони випадають в Антарктиді, де найсильніші морози. Трапляються сніжинки велетні, розміром з долоню. Та це велика рідкість. Здебільшого сніжинки невеличкі. Найчастіше вони у формі різних зірочок, пелюсток дивовижної квітки, орнаменту, стрілочок.

Важко описати всю красу і багатство цих найтонших витворів природи. Нещодавно з'ясували, що сніжинка завжди має 6 променів.

Фізкультхвилинка

3. Практична робота

1) Дослідження сніжинок за допомогою лупи.

- Вийти на вулицю.
- Спіймати на рукавичку сніжинку.
- Розглянути її за допомогою лупи.
- На що схожі сніжинки?
- Яку геометричну форму вони мають?

2) Дослідження сніжинок за малюнками.

У казці «Снігова королева» Ганс Крістіан Андерсен стверджує, що кожна сніжинка схожа на десятикутну зірочку. Але 400 років тому німецький учений Йоганн Кеплер довів, що це не так. У статті «Новорічний подарунок, або Про шестикутний сніг» учений описує сніжинки і намагається збагнути, чому всі вони — шестикутні.

3) Поетична хвилинка.

СНІЖИНКИ

Пролітають біленькі сніжинки
І сріблясто на сонці блищать.
Мамо, мамо, чому я сніжинки
Не умію ніяк упіймать?
Вже здається, що ніби й спіймаю,
А відкрию долоню: нема!
Лиш водичка з долоні стікає,
Лиш водичка в долоні сама.

С. Кузьменко

СИПЛЕ СНІГ

Сипле, сипле, сипле сніг,
Мов метелики сріблісті,
Сніжинки біленькі, чисті
Тихо стеляться до ніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.
Тихо, легко і спроквола
Покриває все довкола,
Ні стежок, ані доріг...
Сипле, сипле, сипле сніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.
Все присипав — доли, гори,
Вже весь світ — мов біле море,
Біле море без доріг.
Сипле, сипле, сипле сніг.

Іван Франко

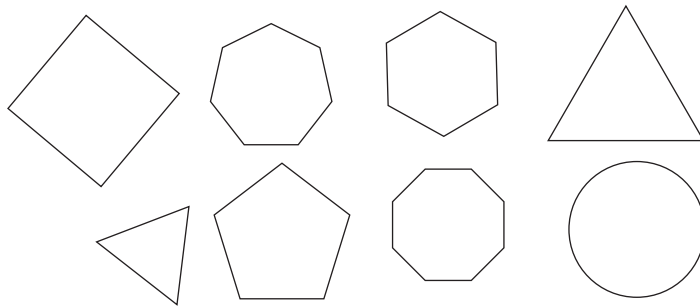
4) Чому сніжинки такі різні?

— Науковці сфотографували десятки тисяч сніжинок у найрізноманітніших умовах: і високо в хмарах, і поблизу землі, на півночі та на півдні — всюди, де випадає сніг. Усі вони шестикутні. Ти можеш перекопатись у цьому, розглянувши їх за допомогою лупи. А ще сніжинки є у формі пластинок, стовпчиків, голочок.

Чому вони такі різні? Це тому, що сніжинки утворюються за різних умов: температури, вологості, руху повітря. Ці умови змінюються і на шляху сніжинки до поверхні землі. Лапатий сніг — це багато-багато сніжинок, що змерзаються у сніжні пластівці.

5) Лабораторія Пустунчика і Лапоньки.

— Пустунчик вирізав з паперу плоскі фігури. Які із них схожі на сніжинки?

6) Небесна лабораторія.

— У ХІХ столітті французький метеоролог Гастон Тіссандьє спостерігав, як утворюється сніг. Він піднявся на повітряній кулі під час сильного снігу, що падав великими пластівцями. Що вище піднімалася куля, то меншими ставали пластівці. Урешті з'явилися окремі сніжинки. А на висоті 2 км у прозорому чистому повітрі літали дрібненькі снігові кристали. Це була справжня небесна лабораторія, що виробляла сніг!

7) Снігові коштовності.

— Так називав свою колекцію фотографій сніжинок американський натураліст та фотограф Вілсон Бентлі. Бентлі впродовж 50 років фотографував сніжинки під мікроскопом. Колекція Бентлі налічувала понад 5 000 фотографій. Серед них немає двох однакових сніжинок! 1931 року американське Бюро погоди видало друком атлас сніжинок за його фотографіями. Вони схожі на діамантові прикраси. Альбомами Бентлі користувалися ювеліри та художники.

8) *Запис спостережень.*

Сніжинки схожі на _____.

Вони мають форму _____.

9) *Завдання за вибором.*

- Намалюй побачені сніжинки.
- Виріж побачені сніжинки.

4. Закріплення й узагальнення вивченого

1) *Бесіда.*

- Що нового дізналися про сніжинки?
- Який розмір сніжинок?
- Які відкриття зробили вчені про сніжинки?
- Що трапилося зі сніжинкою, що сіла вам на долоньку?
- Чому?

2) *Гра «Збери приказку».*

Взимку сонце світить,	як комарів носок.
Сонце — на літо, зима —	та не гріє.
Зимою деньок,	на мороз.

3) *Вікторина «Зима».*

- Щедре випадання снігу називають... (*снігопадом*).
- Підвищення температури вище за нуль градусів у холодну пору року — це... (*відлига*).
- Пухнаста снігова бахрома на деревах і дротах. (*Паморозь*)
- Вода, що з'явилася під час відлиги, і підталий сніг замерзають. На дорогах утворюється кірка льоду. Це явище називається... (*ожеледицею*).
- Про що це прислів'я: «Сам біжить, а стояти не дозволяє»? (*Мороз*)
- Снігопад при сильному вітрі називається... (*заметіллю*).

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Підбиття підсумків. Рефлексія

- Які зимові явища природи ви знаєте?
- Що таке снігопад?
- Як називається снігопад при сильному вітрі?
- Що вкриває землю?
- Як називається потепління і танення снігу зимою?
- А якщо потім ударить мороз, що можна спостерігати?

2. Домашнє завдання

Опрацювати статтю підручника (с. 78–79).

Спостерігати за погодою.

Завдання за вибором учнів

- Перевірити прикмети: «Січень сніжний і холодний — рік буде хлібородний», «Якщо січень холодний — липень буде спекотний і грибів не жди до осені».
- Творче завдання. Скласти казку про сніжинку.
- Вирізати сніжинки-витинанки.

Дата _____

Клас _____

УРОК 34. ДЕРЕВА, КУЩІ, ТРАВ'ЯНИСТІ РОСЛИНИ ВЗИМКУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** поглиблювати знання школярів про зимові явища в живій природі; формувати в учнів уявлення про життя рослин узимку, вміння порівнювати, аналізувати, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки; формувати потребу в пізнанні природи, вміння спостерігати за рослинами взимку; розвивати кмітливість, спостережливість, мислення; виховувати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:**
уміння вчитися: формувати здатність визначати з допомогою вчителя найістотніші ознаки у виконуваній роботі, виконувати логічне групування об'єктів, установлювати взаємозв'язок між причиною і наслідком;
загальнокультурної: удосконалювати вміння дотримувати норм мовленнєвої культури, зв'язно висловлюватися в контексті змісту самостійно опрацьованого матеріалу підручника;
громадянської: розвивати вміння висловлювати і пояснювати власну точку зору.

Тип уроку: комбінований.

Міжпредметні зв'язки: літературне читання.

Обладнання: гілочка верби в куточку дослідницької діяльності; маски-шапочки сонечка і дерева; ілюстрації дерев узимку; картки із зображеннями кущів і трав'янистих рослин.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організація класу

1) *Рефлексія настрою.*

— Зима. Холодно. А в нашому класі затишно і тепло. Поряд — друзі. Подаруйте їм посмішку і зігрійте їх своїм теплом.

2) *Вправа «Синоптична хвилинка».*

- Яка зараз пора року?
- Який місяць?
- Яке число?
- Тепло чи холодно надворі?
- Який стан неба?
- Яка температура повітря?
- Чи були сьогодні протягом дня опади?
- Які зміни сталися у неживій природі?
- Які зміни відбулися у живій природі?

3) *Перевірка домашнього завдання.*

2. Актуалізація опорних знань

1) *Поетична хвилинка.*

ВИПАВ СНІГ

Вдягнувшись тепліше,
Морозяним ранком
Мариночка вийшла
І стала на ганку.
— Як гарно навколо!
Все вкрилось кругом
Пухнастим та чистим
Блискучим сніжком.

У білому вбранні
Зелені ялини.
Під сніг, як під ковдру,
Сховались рослини,
Щоб їх не дістали
Морози страшні,
Щоб взимку заснути
Й ожить навесні.
Ставаймо на лижі,
Сідаймо в санчата,
Берім ковзани,
Щоб стрілою помчати!
Хай щоки щипає
Мороз жартома!
Хороша погода!
Весела зима!

Наталя Забіла

- Що захищає від морозу рослини?
- Як відчуваються ялини?
- Чи гинуть листяні рослини взимку?
- Як про це дізнатися?

2) Дослід (раніше підготовлений).

На підвіконня (в куточок дослідницької діяльності) два тижні тому поставили гілочку в посудину з водою.

- Що спостерігаємо?
- Чому гілочка вкрилася котиками?
- Які природні зимові явища змушують дерева «відпочивати»?

3) Калейдоскоп загадок.

- Скатертина біла
Увесь світ накрила. (Сніг)
- В небі хмара пролітала,
Білий пух порозсипала.
Він на землю міцно ліг,
Називають його... (сніг).
- Білий, а не цукор,
Не має ніг, а йде. (Сніг)
- Сріблястою бахромою
На гілках висить зимою. (Іній)
- Зроду рук своїх не має,
А узорі вишиває. (Мороз)
- Без рук, без фарб вікна розмальовує. (Мороз)
- Без сокири, без долота, а мости будує. (Мороз)

3. Повідомлення теми і мети уроку

- Як відчуваються взимку рослини?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Опрацювання матеріалу уроку

1) Метод «Мозковий штурм».

- Чому рослини взимку «відпочивають»? (Діти висловлюють свої думки.)

2) Вправа «Сюжетна замальовка».

- Опишіть красу зимових дерев.

3) *Творча робота.*

Діалог зимового Дерева з Сонечком

Сонечко. Як ти почувашся, коли я даю тобі взимку так мало тепла?

Дерево. Я відпочиваю, щоб набратися сил для наступного сезону. Адже мені потрібно буде так багато працювати. Навесні набратися соків і дати життя новим листочкам, квітам, щоб вони дали плоди і я змогло подарувати їх людям.

Сонечко. Ти не ображаєшся на мене? Дякую! Коли навесні я стану вище над горизонтом, я подарую тобі свої лагідні промінчики, що тебе зігріють і дадуть багато світла. Я допоможу тобі в твоїй нелегкій роботі!

Дерево. Я буду тобі дуже вдячне, ми разом впораємося: попрацюємо навесні, влітку, восени, щоб пригостити всіх людей смачними плодами. А зараз, вибач, я ще посплю.

4) *Робота в групах. Метод «Навчаючи — вчуся».*

1-ша група «Дерева»

а) Робота над загадками про дерева.

- Дерево росте крислате,
Листям різьбленим багате.
Примостились під листочки
В тюбетечках синочки. (*Дуб*)
- Серед літа, мов пір'їнки,
Стиха падають сніжинки.
Під віконечком у Олі
Цвітом вкрилися... (*тополі*).
- Стрімко вибігли на гору
Дві подружки білокорі.
Дощик їм полоще кіски,
Звуть тих подружок... (*берізки*).
- Зріст у неї, як в ліщини,
А плоди, немов в калини.
Взимку пташечок годує,
Ягідками їх частує. (*Горобина*)

б) Робота за підручником (с. 80).

- Яку новину ви дізналися?
- Що сталося з корою дерев?
- Чому бруньки не бояться морозів?

в) «Упізнавання» дерев.

— За якими ознаками можна впізнати дерево взимку?

- Бруньки дрібні, є серезки. (*Береза*)
- Гілки товсті, з великими блискучими бруньками. (*Каштан*)
- Потужні гілки утворюють округлу крону. Кора в глибоких борознах темно-коричневого кольору. (*Дуб*)
- Світло-жовта кора, тонкі гілки спускаються до землі. (*Верба*)
- Легко впізнати за плодами, коричневим гладким стовбуром. Якщо немає плодів, їх склювали птахи, залишаються на гілках плодоніжки. (*Горобина*)
- Можна впізнати за темною щільною корою, вкритою дрібними тріщинками, а на гілках можуть висіти плоди-горішки з листочками-летючками. (*Липа*)
- Світлий стовбур, липкі бруньки. (*Тополя*)
- Дерево можна легко впізнати за насінинками-вертольотиками. (*Клен*)
- Чим укритий стовбур будь-якого дерева?

Стовбур будь-якого дерева вкритий корою. Кора — дуже важлива частина дерева, це «шкіра», яка захищає його від спеки, холоду, дощів, морозів,

а ще — від проникнення всередину дерева шкідливих мікробів, грибків і комах.

Небезпечні взимку для кори дерев відлиги. Коли сніг на дереві тане, тріщини кори заповнюються водою. Якщо вслід за відлигою буде лютий мороз, то вода замерзаючи зруйнує кору. На ній з'являться глибокі тріщини.

Підсумки роботи 1-ї групи

— Що відбувається взимку із деревами? (Вони сплять, закутані снігом, інеєм. Узимку дерева не ростуть. Вони скинули листя і перебувають у спокої до весни, наче заснули. Сховані під шаром снігу, вони готуються до весни і не замерзають навіть у найлютіші морози. Земля і рослини вкриті снігом, мов м'якою ковдрою.)

Хвилинка-цікавинка

Насіння сосни і ялини дозріває в шишках, що розкриваються лише на третій рік. Кожна насінина має крильце, і тому вітер відносить її далеко від дерева.

У лютому з кожної ялинової шишки вилітає понад 100 насінин.

Сосна — світлолюбна рослина. На її стовбурі залишаються тільки ті гілки, що дістають достатньо світла. Ялина — тіневитривала рослина.

У сосни і ялини за рік наростає лише один ярус гілок. Якщо поррахувати ці яруси, можна дізнатися, скільки років дереву.

Хвойні дерева і кущі виділяють особливі речовини, що очищують повітря від шкідливих бактерій, — фітонциди.

Листки хвойних дерев укриті товстою шкіркою, тому з них випаровується дуже мало вологи взимку.

2-га група «Кущі». Інформація на картках

Кущі, як і дерева, скинули на зиму листя. Однак, на їхніх гілках залишаються бруньки, укриті темними лусочками. Усередині бруньки є дуже дрібні, зелені листочки. За зиму бруньки, незважаючи на суворі морози, підрастають і ранньою весною починають розпускатись.

Кущі, як і дерева, бувають хвойними (*кипарисовик, ялівець, туйовик*).

Гра «Назви кущ»

Беруть участь три команди. Діти з кожної команди називають кущ, хто не знає — сідає на місце. Виграє той, хто назве останній. (*Азалія, барбарис, бузок, вовчі ягоди, жожоба, калина, малина, ожина, шипшина, лохина, обліпиха, жасмин, смородина, терен, верес, вейгела...*)

Учитель демонструє ілюстрації.

Підсумки роботи 2-ї групи

— Які кущі залишаються зеленими взимку? (*Самшит*)

— Які кущі зацвітуть першими? (*Форзиція — сонце у саду. Буяє жовтим цвітом раніше всіх кущів.*)

3-тя група «Трав'янисті рослини»

Робота за підручником (с. 81). Вибіркове читання

— Що відбувається взимку з надземною частиною багаторічних трав'янистих рослин?

— Чому вони не гинуть повністю?

— Яким рослинам люди допомагають зберегти підземні частини? Чому?

— Як перезимовують однорічні рослини?

Підсумки роботи 3-ї групи

— Що нового ви дізналися від нашої групи?

— А чи знаєте, які квіти з'являться першими? (*Підсніжник, пролісок, сон-трава, ряст, фіалки, кульбаба, маргаритки*)

2. Закріплення й узагальнення вивченого

1) Гра «Збери приказки».

Багато снігу — зерно в засіках.
Сніг на полях — багато хліба.

2) Відгадування загадок з навчальною метою.

Завдання. Назвати, до якої групи належать, і пояснити, як зимують рослини, про які йдеться.

- Маю плаття зелененьке,
Гнучкі, ніжні віти,
Білу кору, стан тоненький...
Як я звуся, діти? (*Берізка*)
- Довгий, зелений,
Добрий солоний,
Добрий і сирий.
Хто він такий? (*Огірок*)
- Зелену сукню маю,
Ніколи не міняю,
Один-єдиний раз на рік
Її я прикрашаю. (*Ялинка*)
- Товстий стовбур, пишні віти,
Наче свічки, білі квіти.
А плоди, як їжачки,
Носять з голок піджачки. (*Каштан*)
- Стовбур рівний, як колона,
А листочки, як корона.
Влітку листячко зелене,
А як осінь — то червене. (*Клен*)
- Білі кульки на стеблинах
Красуються в полі,
Подує легенький вітер —
Стебла стають голі. (*Кульбаба*)
- Круглий, як куля, зелений, як трава,
Червоний, як кров, солодкий, як мед.
(*Кавун*)
- У зеленому лісочку,
під мережаним листочком
Червоніє невеличка спіла ягідка...
(*сунічка*).
- Червоний колір, чудовий смак,
Лікує коклюш в усіх малят.
(*Шипшина*)
- Ми дзвіночки білосніжні,
Аромат в нас ніжний.
В зеленім листі спочиваєм,
П'янкий запах маєм. (*Конвалії*)
- Я перший розцвітаю серед гаю
І білий, наче сніг, я колір маю.
Хто я? Відгадайте!
Ви мене не ображайте,
Не зривайте, не топчіть.
Хочу довго-довго жить.
То хто ж я? (*Підсніжник*)
- Гарне дерево, міцне,
Листя різьблене рясне,
А на гілочках крилатих
Буде жолудів багато. (*Дуб*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

- Чого ви не знали, а сьогодні дізналися?
- Що було найцікавіше?
- Що про сьогоднішній урок розповісте вдома?
- Що з того, що ви самі сьогодні робили, вам було найцікавіше? А найважче?

2. Домашнє завдання

Прочитати статтю підручника (с. 80–81).

Спостерігати за погодою.

Завдання за вибором учнів

- Перевірити народну прикмету «Падає лапятий сніг — на негоду».
- Підготувати розповідь про вічнозелену рослину своєї місцевості.
- З'ясувати, як відрізняються одна від одної сосна, ялина та ялиця.
- Пояснити прислів'я «Добрий той сніг, що вчасно ліг».